

Regionale samenwerking op de woonzorgopgave

In 12 stappen van nul naar uitvoering

© 2022 Hofstrategie / Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs. Deze uitgave is met de grootste zorgvuldigheid opgesteld.

Dit document is geschreven tijdens een traject van het Ondersteuningsteam Wonen & Zorg (OWZ)

Het OWZ wordt uitgevoerd door de RVO, in opdracht van het ministerie van VWS en helpt gemeenten, corporaties en zorgaanbieders hun vraagstukken over wonen en zorg in kaart te brengen, concreet te maken en oplossingsrichtingen te kiezen. Denk daarbij aan het ontwikkelen en uitvoeren van een wijkaanpak. Of aan een flexibele woningvoorraad voor mensen die nu en in de toekomst zorg en/ of ondersteuning nodig hebben, zodat ze zelfstandig thuis kunnen wonen. Ook kan het OWZ helpen bij het maken van een plan van aanpak of het aangaan van prestatieafspraken.

In dit specifieke traject hielpen we een woonregio van 21 gemeenten een stap verder met de woonzorgopgave voor alle aandachtsgroepen uit het programma Een thuis voor iedereen.

Laura Seckel, Laura Vierveijzer, Nanke Hofstra
Juli 2022

Inhoudsopgave

Veelvoorkomende uitdagingen	6
Advies voor woonregio's	8
Fase 1 De basis op orde	11
Fase 2 De juiste informatiepositie krijgen	12
Fase 3 De stippen aan de horizon formuleren	15
Fase 4 De weg naar de horizon in kaart brengen	16
Fase 5 Aan de slag!	19
Gelijk aan de slag: 10 goede voorbeelden	20
Tips, succesfactoren en valkuilen	34

Veelvoorkomende uitdagingen

Een veilige, passende woonomgeving is de basis van een stabiel leven

Het aantal partijen in het woonzorglandschap is groot; de uitdagingen waar zij voor staan zeer divers. Om een beeld te geven van de opgave waar we met elkaar voor staan, beschrijven we hier een aantal uitdagingen die het raakvlak tussen de domeinen raken. Deze uitdagingen zijn zeker niet uitputtend, maar geven een eerste beeld van de opgave.

Overspannen woningmarkt

Tijdens de vastgoedcrisis zijn veel woningbouwprojecten stopgezet. Tegelijkertijd zijn er stevige maatregelen genomen die de woningbouwproductie raken. Door cyclisch in te grijpen is het gat in de bouwproductie groter geworden dan wellicht nodig was geweest. Later zijn de meeste van deze projecten weer opgestart, maar door de lange doorlooptijd zijn de gevolgen nog steeds voelbaar.

De personeelstekorten in het fysieke domein, stapeling van eisen, oplopende bouwkosten en woonbeleid dat de afgelopen jaren is gevoerd resulteren onder andere in een groot tekort aan bepaalde woonproducten. Ook maken ze de inhaalslag die gemaakt moet worden lastig haalbaar. De sterke bevolkingsgroei die Nederland doormaakt en verdunning van het aantal huishoudens versterkt de behoefte aan extra woningen. Eén van de gevolgen van het woningtekort is dat er steeds meer scheefwoners zijn; mensen die niet in de woning wonen die qua behoeften en woonwensen met hen matcht. Daarnaast vindt verdringing plaats tussen de verschillende (kwetsbare) groepen mensen die huisvesting zoeken.

Verdere extramuralisering

De trend van de afgelopen jaren wordt versterkt. Er moet nog meer zelfredzaam, nog meer langer thuis en meer zorg digitaal worden uitgevoerd.

Personeelstekort in wonen, welzijn en zorg

De zorgvraag neemt de komende jaren sterk toe, terwijl er in Nederland nu al ruim 25.000 vacatures zijn in de verpleging, verzorging en thuiszorg. Het aandeel beroepsbevolking ten opzichte van het aantal zorgbehoevenden wordt kleiner. Het schaarste aan personeel zal steeds verder oplopen, naar verwachting tot 90.000 vacatures in 2030. Deze ontwikkeling kan eraan bijdragen dat de zorgverlening vastloopt, wat kan leiden tot een cliënten- of opnamestop. Tegelijkertijd neemt het aantal mantelzorgers per zorgbehoevende sterk toe, terwijl het Rijksbeleid wel gericht is – en nog steeds wordt – op de inzet van mantelzorg.

Voorbeeldproject 10 laat zien hoe organisaties in Midden-Brabant hiermee omgaan. Tegelijkertijd is er een groot tekort aan personeel in het fysieke domein, zowel op beleidsniveau als in de uitvoering.

Verouderd zorgvastgoed

Er is een grote verduurzamingsopgave in het bestaande woonzorgvastgoed te maken. De kenmerken van veel ouder vastgoed zijn geen goede match meer met de huidige invulling die aan zorgvastgoed wordt gegeven. Ze zijn functioneel niet passend. Er

is deels een vervangingsopgave en een ander groot deel moet aangepast worden aan de huidige (duurzaamheids-) eisen. Met de huidige bouwkosten en de druk op de woningmarkt is dat een complexe opgave.

Betaalbaarheid van de zorg en zorgvastgoed staat onder druk

Dit gaat in feite over alle financieringsstromen heen, van de WMO tot het bouwen van nieuwe geschikte woningen, met de mogelijkheid van 24-uurs zorg. Deze complexe opgave is niet zomaar op te lossen.

Een manier van experimenteren kan wel richting geven aan een oplossing, zoals in Oss gebeurt. Dat laat voorbeeldproject 5 zien.

Stapeling van eisen in de woningbouw

Woningbouwinitiatieven moeten in toenemende mate aan steeds strengere eisen voldoen. Bijvoorbeeld op het gebied van klimaatmitigatie en -adaptatie (ook in relatie tot de stikstofopgave), strenge parkeernormen en in prijssegmenten. Dit leidt ertoe dat de woonzorgopgave vaak ondergesneeuwd raakt in het eisenpakket en deze doelstellingen daardoor vaak niet gehaald worden. Het helpt om hiervoor percentages vast te stellen, wat ruimte geeft in de gemeentelijke woningbouwprogramma's.

Voorbeeldproject 3 kan helpen hier richting aan te geven.

Advies voor woonregio's

Een wwz-visie met uitvoeringsprogramma voor elke gemeente

Met een wwz-visie wordt een wonen-welzijn-zorgvisie bedoeld

Elke gemeente heeft een woonvisie, waarin de ambitie op het vlak van de fysieke leefomgeving omschreven wordt. Die visie gaat over wonen. Soms wordt er in zo'n woonvisie al wat genoemd over de vergrijzing en de opgave die daarbij hoort. Een aantal ontwikkelingen in het zorg en sociale domein hebben hun weerslag op het woon-domein. Zoals de extramuralisatie van de zorg; afname van het aantal verpleegplekken. Als er problemen daarbij ontstaan, dan worden die gevoeld in het sociale domein, terwijl de oplossing vaak bij wonen ligt.

Daarom is een integrale visie nodig die over het vlak van hardcore wonen en hardcore zorg gaat. Op dit snijvlak ligt een gezamenlijke wereld, waarvoor het belangrijk is gezamenlijke doelen te stellen. Die doelen worden vervolgens uitgewerkt in een wwz-uitvoeringsprogramma. Dat is het werkelijke doel van zo'n traject; om met elkaar aan de slag te gaan. Met enkel een visie kom je niet ver.

Er zullen vast gemeenten in de woonregio zijn die daarmee al een goede start hebben gemaakt, of zelfs al klaar zijn. Dat is niet erg, de visie vormt slechts de bodem voor het uitvoeringsprogramma; daar kan samenwerking opgezocht worden.

Regionale uitgangspunten vormen daarvoor idealiter de basis

Wij adviseren om op niveau van woonregio een visie op hoofdlijnen te formuleren. Dat hoeft niet uitgebreid. Belangrijkste is dat er een aantal relevante uitgangspunten is opgenomen die gelden voor alle gemeenten. Hiermee wordt een eerste richting aan de gezamen-

lijke woonzorgopgave gegeven. Deze regionale afspraken vormen een belangrijk kader voor elke individuele gemeentelijke wwz-visie. Het biedt ook het vooruitzicht om elkaar weer te vinden in het uitvoeringsprogramma. De vaststelling van deze uitgangspunten door bestuurders, of het ondertekenen van de intentie om ermee aan de slag te gaan, kan het officiële startpunt zijn voor alle gemeenten om met de opgave aan de slag te gaan. Geef dit startpunt het nodige gewicht door dit feestelijk en groots op te tuigen. De vrijblijvendheid voor gemeenten om door te pakken vervalt.

Welzijn heeft een grote rol op het snijvlak van wonen en zorg

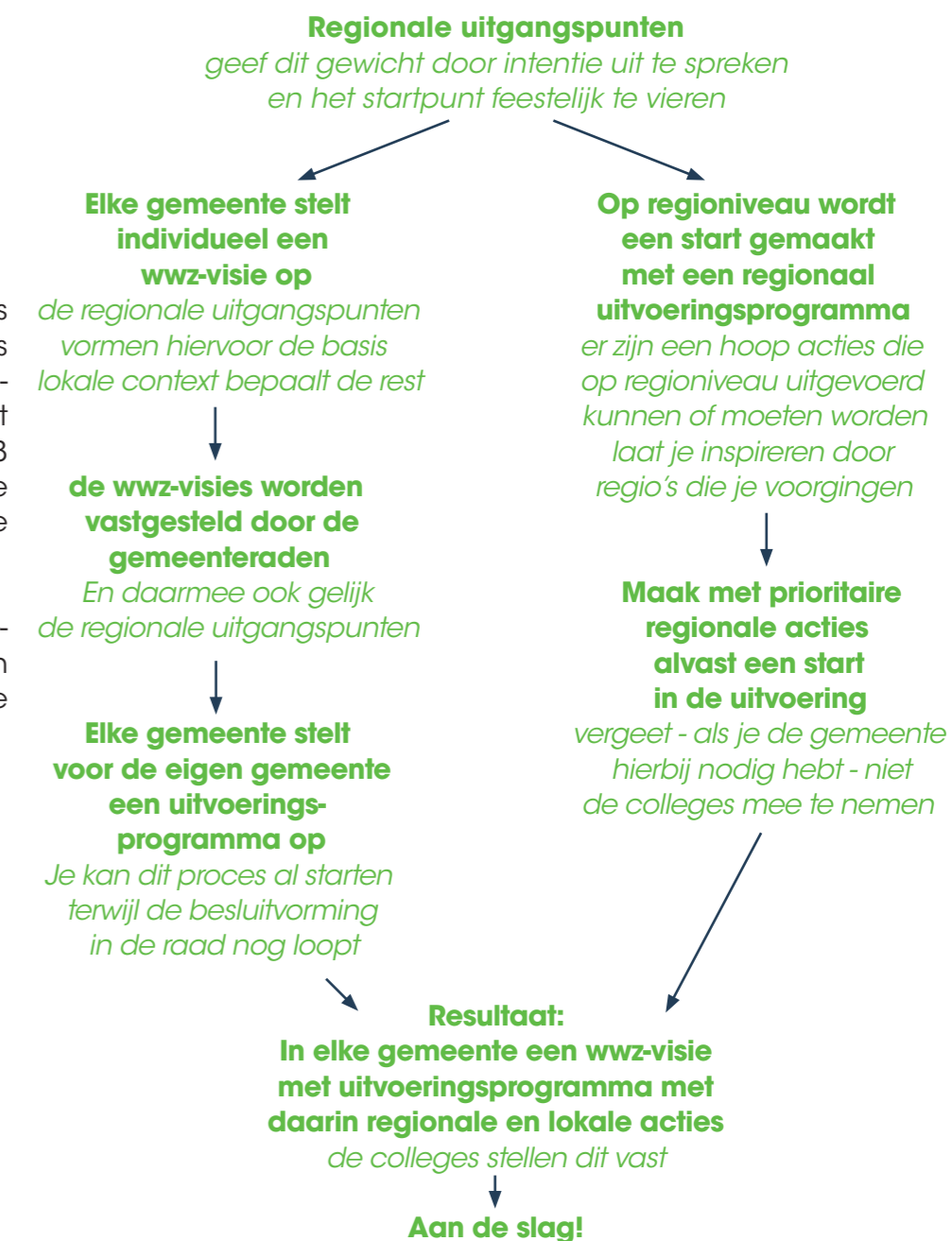
Een wwz-visie wordt door veel partijen vaak een woonzorgvisie genoemd. Nadeel aan die benaming is dat daarin 'welzijn' niet is opgenomen, terwijl dat een essentieel onderdeel is van een integrale visie. Zonder aandacht voor de grote rol die welzijn heeft, wordt enkel de 'hardware' op orde gebracht. Want wonen gaat over de leefomgeving; hoe geschikt is die en welke acties liggen daar nog? Zorg gaat over de invulling daarvan, zowel intramuraal als thuis. Het stukje welzijn verbindt die twee werelden en gaat over de zelfredzaamheid, kwaliteit van leven en het kunnen functioneren in de wereld die door 'wonen' en 'zorg' geschept is. Dat is waar je het uiteindelijk voor doet: dat alle inwoners op een fijne en leefbare manier zelfstandig thuis kunnen wonen waar dat kan en intramuraal kunnen wonen waar nodig.

Werk je plannen uit voor alle aandachtsgroepen

Sinds zijn start in januari 2022 heeft de minister voor VRO een reeks volkshuisvestelijke programma's opgeleverd. Programma Een thuis voor iedereen is er daar één van. Daarin worden de aandachtsgroepen genoemd waarop de komende jaren de focus ligt. In het programma is de ambitie opgenomen 'om alle gemeenten in 2023 een vastgestelde woonzorgvisie voor al deze aandachtsgroepen te laten hebben'. Het ligt daarom voor de hand om hier alvast op te anticiperen, als er toch een visietraject gaat lopen.

Wij adviseren om over alle aandachtsgroepen een ambitie te definiëren, al zal dat voor enkele doelgroepen wellicht weinig meer inhouden dan een verwijzing naar een andere gemeente in de woonregio. De aandachtsgroepen waar je uitspraak over kan doen zijn:

- Arbeidsmigranten
- Dak- en thuislozen
- Ouderen
- Sociaal urgenten en dreigend daklozen
- Statushouders
- Studenten en andere jongeren (18-23 jaar en 24-35 jaar)
- Mensen die uitstromen uit een intramurale situatie
  - Maatschappelijke Opvang (MO)
  - (Forensisch) Beschermd Wonen (BW)
  - Geestelijke gezondheidszorg (GGZ)
  - Klinische forensische zorg (TBS)
  - Jeugdzorg
  - Detentie
- Woonwagendwoner

Fase 1: de basis op orde

Start met een zorgvuldige voorbereiding van het traject

Het is altijd goed om niet te blijven hangen in de voorbereiding. Tegelijkertijd betekent een goede voorbereiding een vliegende start voor de uitvoering. Daarom adviseren wij om een aantal basiszaken goed op orde te hebben.

Stap 1: Breng het netwerk zorgvuldig in kaart

Wie zijn de wvz partijen in jouw gemeente? En welke partijen spelen straks allemaal een rol in de uitvoering? Welke partijen heb je nodig om de besluitvorming soepel te laten verlopen? Hoe eerder je al deze mensen meeneemt, des te groter is straks het draagvlak voor de uitvoering.

Tip! Investeer tijd in een compleet excelbestand met gegevens van het netwerk. Deze gebruik je vaak voor uitnodigingen, updates, etc.

Stap 2: Tuig een werkstructuur op voor het visietraject

Wij werken het liefst met drie groepen participanten: de werkers, de inputgevers en de beslissers:

a. De werkers: zij verzamelen informatie, analyseren en rapporteren daarover, schrijven stukken, stemmen af met collega's, etc. De werkers zijn zowel ambtenaren van verschillende afdelingen, als medewerkers of vrijwilligers uit andere organisaties. De werkers komen samen in werkgroepen en krijgen 'huiswerk' mee voor de volgende werkgroep. Het is voor de werkers belangrijk dat zij daarom voldoende tijd vrij maken om goed deel te kunnen nemen aan het proces en dat ook hun leidinggevende daarachter staat. Werkers dragen verantwoordelijkheid voor zowel de inhoud en voortgang als de afstemming en tussentijdse terugkoppeling met hun leidinggevende en bestuurder.

b. De inputgevers: dit zijn alle partijen die graag mee willen denken. Hun ideeën en wensen zijn waardevolle input voor alle fases uit dit stappenplan, van inventarisatie tot de uitvoering. Je kan starten met de uitnodiging: wie wil er mee denken? Vervolgens kan op verschillende momenten om input worden gevraagd. Het is daarbij belangrijk om tussenresultaten terug te koppelen. Bij inputgevers kan je denken aan dorpsverenigingen, cliëntenraden, bewonersverenigingen en lokaal betrokken ondernemers. Probeer ook te zoeken naar bestaande klankbordgroepen.

c. De beslissers: dit zijn de bestuurders van de betrokken organisaties, waaronder in ieder geval de portefeuillehouders wonen, sociaal en welzijn. De besluitvorming wordt in stapjes genomen. Elk deelresultaat wordt met elkaar vastgesteld. Zo kan je steeds vooruit kijken en komt niemand op gemaakte afspraken terug. Lastige onderwerpen worden op de bestuurlijke tafel besproken, zodat daar de knoop kan worden doorgehakt. Minder lastige knopen worden door de werkers voorbereid en hoeven enkel worden afgetikt.

Dan is er nog een extra categorie en dat zijn de **gemeenteraden**. Zij geven zowel input, maar nemen ook besluiten. Zo is de vaststelling van de wvz-visie een bevoegdheid van de gemeenteraad. Terwijl het uitvoeringsprogramma kan worden besloten door het college. Ook de **provincie** is een belangrijke partij om aangehaakt te houden. Vanuit hun toekomstige coördinerende rol is het belangrijk om hen voldoende in het proces mee te nemen. In ieder geval bij de visievorming op de hoogte blijven en een (nader te bepalen) grotere rol bij het uitvoeringsprogramma.

Fase 2: de juiste informatiepositie krijgen

Creëer een sterke basis met een confrontatie van (woon-) behoefte en aanbod

Stap 3:

Bepalen: waar moet de wwz-visie een uitspraak over doen?

Eerst wordt bepaald waar de visie uitspraak over gaat doen. Welke onderwerpen komen erin terug? Ook kunnen partijen die mee willen denken gepeild worden over wat zij bij de totstandkoming van de wwz-visie mee willen geven. Wat zien zij er graag in terug? Vergeet hierbij de gemeenteraad niet mee te nemen. Zij zullen de visie moeten vaststellen; zorg dat deze aan hun verwachtingen voldoet.

Stap 4:

Data, vastgestelde kaders en overige informatie verzamelen

Veel gemeenten hebben al een flinke voorraad aan geldende visies en koersdocumenten. Die vormen de kaders voor de visie. Het is belangrijk om eerst dat kader op te stellen. Daarbij verzamel je alle informatie die er al is, zoals bestaande dorps- of stadsvisies, koersdocumenten, woonvisie, het beleidsplan sociaal domein, prognoses over de ontwikkeling van de vraag en de het woon (-zorg) aanbod, etc. En natuurlijk de regionale uitgangspunten, als die zijn opgesteld. Er zijn een hoop vastgestelde kaders en beleid waarbinnen de wwz-visie tot stand moet komen. Alle relevante informatie uit deze kaders zet je alvast op papier. Deze vormen gezamenlijk de kaders.

Als duidelijk is wat de kaders zijn, welke onderwerpen in de visie terug gaan komen en welke informatie er aanwezig is, wordt inzichtelijk welke informatie er nog mist om goed uitspraak te kunnen doen over de uitdagingen waar de gemeente voor staat. De informatie die nog mist kan worden verzameld door een extra onderzoek uit te zetten. Let daarbij op uniforme definities van de doelgroepen, de woonpro-

ducten die bij hun behoefte passen en pas eenduidige ontwikkel-scenario's toe. Resultaat is inzicht in vraag en aanbod voor alle aandachtsgroepen en de uitdagingen die aangepakt moeten worden.

Stap 5:

Rapporteren: waar staan we nu/ wat is de opgave?

Resultaat van deze stap is dat inzichtelijk wordt wat belangrijk is en waar de gemeente op dit moment staat. En ook wat de opgave is waaraan gewerkt moet worden. Het eerste hoofdstuk van het visiedocument wordt geschreven: de wwz opgave voor de komende jaren. Deze toekomstprognose wordt ook de basis van de eerste bijeenkomst die georganiseerd wordt, zodat alle deelnemende partijen hetzelfde uitgangspunt hebben: dit is het probleem waar we aan gaan werken.

Stap 6:

Wat willen de inwoners en andere stakeholders

Het is aan te bevelen om (vertegenwoordiging van) de doelgroep, inwoners en andere stakeholders voldoende gelegenheid te geven om mee te denken. Dit is daar een goed moment voor. En een digitale enquête is een uitstekend middel om de input van een grote groep inputgevers te verzamelen. Dat kan eenvoudig door in de (sociale) media een open link te plaatsen en daar voldoende aandacht aan te schenken. Herkennen mensen de uitdagingen waar de gemeente voor staat in hun eigen omgeving? Welke mogelijke oplossingen hebben zij daarvoor bedacht? Wat vinden zij belangrijk dat er in de visie terugkomt? Resultaat hiervan is dat er al een richting ontstaat voor de visie vanuit de maatschappij.

Fase 3: de stippen aan de horizon formuleren

Samen werken aan de visievorming

Stap 7:

Wat wordt de visie?

Het is nu belangrijk dat er een gezamenlijk droombeeld ontstaat; een stip op de horizon. Hoe ziet de situatie eruit waar naartoe gewerkt wordt? Met wie komen we daar en wat is daarvoor nodig? De visie omschrijft de kaders voor het uitvoeringsprogramma. Het vormt de voedingsbodem voor projecten die eruit kunnen ontstaan, en die allemaal een stukje bijdragen aan het behalen van de visie. Resultaat van deze stap is een concept wwz visie.

Stap 8:

Toetsen bij stakeholders: is dit de visie voor onze gemeente?

Vaak wordt het concept voorgelegd aan adviesraden, zoals de adviesraad sociaal domein. Ook andere stakeholders die in een eerder stadium betrokken zijn kunnen zich nu in de visie verdiepen. Gaat de visie ver genoeg? Of juist té ver? Mist er een belangrijk thema of droombeeld? Is er voldoende kapstok om uitvoeringsprojecten aan op te hangen? Na deze stap kan de visie voorbereid worden voor vaststelling door de raad. Resultaat is een vastgestelde wwz-visie voor de aandachtsgroepen. Aan de ambitie van de minister is hiermee alvast voldaan.

De regio weer aan zet

Nadat de individuele wwz-visies, of een deel daarvan, zijn vastgesteld door de gemeenteraden is het belangrijk elkaar binnen de woonregio weer op te zoeken. De ambities en doelen staan vast. Belangrijke vervolgstap – en het eigenlijke doel van dit traject – is het uitstippelen van de route daarnaartoe. Dit kan met een uitvoeringsprogramma, waarin alle acties die leiden naar het behalen van de visie worden gestructureerd. Met acties worden projecten bedoel, of pilots, maar soms ook nieuw beleid of andere acties die bijdragen aan de woonzorgopgave.

Uit de analyse zal waarschijnlijk naar voren komen dat die over de gemeentegrenzen gaat. Anderzijds dient elke gemeente de eigen opgave op te kunnen vangen. Ook zijn veel partijen actief in verschillende gemeenten. Samenwerking in de uitvoering ligt daarom voor de hand. Maar ook het elkaar alert houden en inspireren kan op regionaal niveau gebeuren.

Fase 4: de weg naar de horizon in kaart brengen

Met een wwz-uitvoeringsprogramma ga je daadwerkelijk aan de slag

Iedereen heeft daarin zijn rol. Soms zijn er goede voorbeelden elders in het land die kunnen inspireren. Ook wordt in deze fase bepaald wat er nodig is om doelen te behalen, zoals financiële middelen en ambtelijke capaciteit. Door dit goed inzichtelijk te maken kunnen bestuurders de juiste keuzes maken.

Resultaat van deze fase is een uitvoeringsprogramma waarmee alle partijen aan de slag gaan. Ook nieuwe spelers in de gemeente weten waar ze aan moeten voldoen als ze een bijdrage willen leveren aan de woonzorgopgave. Iedereen werkt daarmee gezamenlijk en gestructureerd aan hetzelfde doel.

Stap 9: **Aan welke acties wordt door partijen al uitvoering gegeven?**

Eerste stap in het uitvoeringsprogramma is het inventariseren van de inzet die hier al op gepleegd wordt. De netwerkpartners bespreken wat partijen al voor projecten of pilots (in deze memo 'acties' genoemd) hebben draaien die perfect aansluiten bij de doelen in de wwz-visie. Kennis daarover met elkaar delen stelt andere partijen in staat bij het project aan te sluiten of het in hun eigen werkveld uit te rollen. Dit is een belangrijke stap, omdat je hiermee het laaghangende fruit identificeert. Je hoeft met deze acties namelijk niet opnieuw te beginnen, maar leunt op je regiocollega's.

Het in kaart brengen van dit soort initiatieven (acties) is geschikt om op regioniveau uit te voeren. Een stuurgroep kan hier een rol pakken door deze stap te faciliteren middels de organisatie van een bijeenkomst en het verwerken van het gezamenlijke resultaat.

Stap 10: **Welke acties ontbreken nog om de visie te kunnen verwerkelijken?**

Vervolgens wordt met het netwerk besproken welke doelen met de huidige acties nog niet behaald worden. Hoe zouden de acties eruit kunnen zien om die doelen ook te verwezenlijken? Het zou mooi zijn als de organisaties, nadat ze weten wat de opgave is, actief kunnen aandragen wat zij voor de regio kunnen betekenen. Elke individuele partij kan op de eigen manier een bijdrage leveren. Resultaat van deze stap is een goed overzicht met de doelstellingen uit de visie, met daaronder de acties waarmee het behalen van dat doel steeds een stukje dichterbij zal komen.

Ook hierin kan een stuurgroep faciliterend zijn, op eenzelfde manier als de vorige stap. Resultaat hiervan is dat de eerste opzet voor een wwz uitvoeringsprogramma gereed is. Daarbij is in de acties al onderscheid gemaakt tussen (sub-) regionale acties en acties die op gemeentenniveau uitgevoerd kunnen worden.

Stap 11: **Hoe kunnen acties (door colleges) logisch geprioriteerd worden?**

Vervolgens zijn de individuele gemeenten weer aan zet, omdat de colleges een rol hebben in de vaststelling van de uitvoeringsprogramma's. Daarbij kunnen colleges op basis van hun eigen wwz-visie, coalitieprogramma en gemeentelijke doelstellingen zelf richting geven aan de prioritering van de acties. Daarmee wordt aangesloten bij de politieke context van de individuele gemeenten. Resultaat van deze stap is dat alle gemeentelijke uitvoeringsprogramma's aangevuld en daarmee volledig worden. Er ontstaat een regionaal

uitvoeringsprogramma van alle acties die over de gemeentegrenzen heen gaan.

Stap 12: **Taken verdelen: wie doet wat en hoe bewaken we de voortgang?**

Hoe wordt de verantwoordelijkheid voor het behalen van de doelen verdeeld en – heel belangrijk – hoe wordt de voortgang gemonitord? De wwz-visie is concreet gemaakt in uitvoeringsprogramma's. Daarin worden middels projecten en samenwerkingsverbanden acties uitgezet om aan de (gezamenlijke) opgave te werken. Van groot belang bij deze volgende stap is het vrijmaken van budget en capaciteit. Zonder programmabudget voor elke individuele gemeente en zorgvuldige dekking voor capaciteit van medewerkers wordt de uitvoering een traag en lastig proces.

Na deze laatste stap kan besluitvorming door de colleges plaatsvinden. Daarmee heeft elke gemeente een vastgesteld uitvoeringsprogramma, die aansluit bij de lokale context, perspectief en draagkracht biedt voor de uitvoering en houvast geeft bij de monitoring daarvan.

Fase 5: aan de slag!

Dit is waar het uiteindelijk om gaat

De basis staat als een levensloopbestendig huis. Nu is het tijd om aan de slag te gaan. Ook dat moet gestructureerd plaatsvinden. Eerste stap daarbij is het (opnieuw) in positie brengen van een stuurgroep. Wat wordt de samenstelling daarvan? Worden alle doelgroepen daarin vertegenwoordigd? Regel ook het mandaat van de stuurgroep, zodat de leden hun achterban kunnen vertegenwoordigen.

Bij de uitvoering zou de stuurgroep periodiek kunnen samenkomen om de voortgang op de acties te bespreken. Vaak gebeurt dat zo'n 3 à 4 keer per jaar. Daarbij sturen de bestuurders op een projectmatige aanpak bij de uitvoering van de acties. Voordat een actie opgestart wordt, wordt een projectplan geschreven. Welk doel heeft de actie? Hoe wordt dat doel behaald? Welke partijen werken daar aan mee? Welke middelen zijn ervoor nodig en hoe worden die kosten verdeeld? Welke partij gaat dat proces trekken? Een

projectplan geeft richting aan de stappen die ten behoeve van de actie genomen worden. Dat kan één A4tje zijn voor een eenvoudige actie en een uitgebreider plan voor een groot project. Belangrijkste is dat de voortgang gestructureerd gemonitord kan worden.

De stuurgroep stuurt daarbij ook op tussenresultaten. Die moeten dus gemonitord worden, vanuit het 0-punt bij aanvang van het project. Zo kan er eventueel bijgestuurd worden als blijkt dat de bedachte aanpak onvoldoende oplevert. Hoe wij hier in de praktijk vaak mee werken is dat voor elke actie een projectleider aangewezen wordt. Die presenteert periodiek de voortgang (SMART) aan de stuurgroep.

Belangrijk is dat de achterban goed op de hoogte gehouden wordt van de vorderingen, zodat zij waar nodig kunnen aansluiten.

Gelijk aan de slag? Goed voorbeeld #1

1. Bestaande particuliere woningvoorraad levensloopbestendig maken

Naam actie: Bewustwordingscampagne Lang Leve Thuis
Gemeente: Hoeksche Waard
Informatie: www.langlevethuis.info
Uitvoeringsniveau: Woonregio

De verantwoordelijkheid voor een geschikte woning ligt bij mensen zelf, vooral in het geval de woning van henzelf is. Zij hebben er baat bij dat zij dit op tijd beseffen en gestimuleerd worden om op tijd beginnen met het geschikt maken van de woning, wat opplussen wordt genoemd. Het gaat veelal om relatief kleine aanpassingen zoals het aanbrengen van goede verlichting, een tweede trapleuning, antislipplaten of thermostaatkranen, en soms om ingrijpendere verbouwingen van bijvoorbeeld de badkamer of het aanbrengen van een traplift. Naast aanpassingen in de woning kan het ook gaan om een verbeterde toegang van de woning. Dankzij dit soort aanpassingen kunnen mensen op een leefbare en veilige manier zelfstandig thuis blijven wonen.

Gemiddeld genomen komen afnemende mobiliteit en zorgvraag vaak pas aan de orde vanaf een leeftijd van 70 jaar. Voorbeeldproject 6 inspireert over het omgaan met deze afnemende mobiliteit. Het rendement van het levensloopbestendig maken van de woning is het grootst als aanpassingen preventief zijn gemaakt. Bijvoorbeeld: een huishouden van 55 jaar laat de badkamer renoveren. Als zij op de hoogte zijn van de levensloopbestendige eisen die daaraan kunnen worden gesteld, kunnen ze kiezen voor een inloopdouche in plaats van een douchebak. Zo'n renovatie wordt dan ineens goed gedaan, waardoor er op latere leeftijd geen verbouwing meer hoeft

plaats te vinden. Op die manier worden ongemakken en ongevallen op eerdere leeftijd al voorkomen en kosten bespaard. Om die reden richt de campagne zich in de eerste plaats op jongere ouderen (55-70) en pas in de tweede plaats op oude-re senioren (70+).

Het verhaal van de campagne wordt verteld door bewoners van de Hoeksche Waard aan hun medebewoners. De communicatiemiddelen worden ingezet als een trechter: vanuit brede, algemene communicatie in regionale bestaande middelen wordt interesse gekweekt bij de doelgroep. Door middel van eigen campagne-middelen, zoals de website en de Facebookpagina, verleiden ze geïnteresseerden om zich te laten inspireren door Hoeksche Waarders die hen voorgegaan zijn: de inspiratiecases.

Voor een deel van de doelgroep is het offline/online ontsluiten van relevante informatie voldoende. Zeker kleine aanpassingen zoals een wandbeugel zijn voor een beetje doe-het-zelver vrij eenvoudig zelf aan te brengen na een bezoekje aan de bouwmarkt. Wat resteert is een groep bewoners wiens interesse is gewekt, maar die nog wel behoefte heeft aan informatie die meer toegespitst is op hun specifieke behoeften en de staat van de woning. Voor deze groep wordt een gratis adviestraject aangeboden. Een vrijwillige woonadviseur komt aan huis en voert samen met de bewoner een woning-

scan uit aan de hand van een uitgebreide checklist. De bewoner ontvangt hier een schriftelijke rapportage van waarin aangegeven wordt welke aanpassingen zinvol en mogelijk zijn. Advies kan ook zijn dat verhuizen een betere optie is, bijvoorbeeld als een woning niet geschikt gemaakt kan worden.

Soms zijn ingrijpende verbouwingen nodig, zoals bij een bewoner met sterk beperkte mobiliteit in een oude woning. Deze zijn echter niet altijd gewenst (bij een huurwoning bijvoorbeeld) of soms ook te kostbaar in verhouding tot de waarde van de woning. In dat soort gevallen is het verhuizen naar een meer geschikte woning vaak een effectievere oplossing. Ook het advies om te verhuizen is een waardevol advies. Het helpt mensen om die stap tijdig te maken.

Gelijk aan de slag? Goed voorbeeld #2

2. Nieuwbouwwoningen (in de basis) geschikt opleveren

Naam actie: Aanpasbaar bouwen
 Gemeente: verschillende gemeenten in Nederland
 Informatie: SKW Certificatie: : 088 - 244 01 23 of
 skw@skw-certificatie.nl
 Uitvoeringsniveau: Woonregio

Veel eengezinswoningen worden tegenwoordig zo opgeleverd, dat ze niet levensloopbestendig te maken zijn. Zo is de overloop soms zo klein, dat een bewoner die afhankelijk is van een traplift daar niet veilig uit kan stappen. Ontwikkelaars bouwen die producten met een gezond gezin in het vizier. Die doelgroep heeft juist behoefte aan zo groot mogelijke slaapkamers en dus zo'n klein mogelijke overloop.

Eenaanpasbaargebouwde woning is 'ready' om levensloopbestendig te worden gemaakt met kleine aanpassingen. Het komt erop neer dat er reeds in de ontwerpfasen rekening mee wordt gehouden dat een toekomstige bewoner een beperking kan krijgen. De overloop is bijvoorbeeld zo klein mogelijk, maar groot genoeg voor een traplift. Dit maakt dat de woning in potentie geschikt is voor meerdere doelgroepen, maar dat het bij oplevering nog niet levensloopbestendig is. De woning is 'eenvoudig' levensloopbestendig te maken.

Besluitvorming rondom extra eisen voor woningen is vaak lastig

Als je dit niet op regioniveau uitrolt, dan krijg je een ongelijke concurrentiepositie op de woningbouwontwikkelmarkt. De ene gemeente stelt dan strengere eisen dan de andere gemeente, waardoor ontwikkelaars hun grondposities in de 'eenvoudigste' gemeenten effectueren. Dat is voor de wethouders wonen een zeer

ongewenste ontwikkeling. Door hier regionaal afspraken over te maken, bijvoorbeeld 'aanpasbaar bouwen van een percentage (70%) van de nieuwbouwopgave', ontstaat een gelijk speelveld.

Woonkeur Basis kan een normering zijn voor aanpasbaar bouwen

Een toename van het aandeel aanpasbaar gebouwde woningen in de woningvoorraad kan een doelstelling zijn voor een deel van de nieuwbouwopgave in een gemeente. Bijvoorbeeld voor de nieuwbouw rondom een woonzorgzone of rondom basisvoorzieningen.

Woonkeur Basis is een middel om nieuwbouw omtrent aanpasbaar bouwen controleerbaar te normeren. Woonkeur is het resultaat van samenwerking tussen consumentenorganisaties, Aedes vereniging van woningcorporaties, de VNG, projectontwikkelaars, de Bond Nederlandse Architecten en de Vereniging Eigen Huis. Woonkeur is een landelijk bekend keurmerk en wordt in Nederland veel toegepast, vooral binnen de sociale woningbouw.

In de praktijk blijkt Woonkeur Basis wat te streng. Mocht je meer informatie willen over hoe je daarmee om kan gaan, geef dan even een seintje via nanke@hofstrategie.nl, dan vertellen we je daar meer over.

Je kan ook voor een ander classificatiesysteem kiezen

De afgelopen jaren zijn in verschillende regio's nieuw ontwikkelde classificatiesystemen in gebruik genomen. Binnen dergelijke systemen wordt door middel van een classificatie aangegeven hoe toegankelijk en doorgankelijk een woning is. Hoe hoger het niveau, hoe geschikter de woning is. De verschillende classificatiesystemen kennen een vergelijkbare indeling in vier à vijf toegankelijkheidsniveaus:

Typering

Gelijkvloers
 Geschikt voor rollator

Rolstoeltoegankelijk

Rolstoelbaar

Elektrische rolstoel

Doelgroepen

Woning is zonder treden te bereiken.
 Woongebouw en woning zijn toe- en doorgankelijk voor een bewoner met een rollator.
 Eisen aan het woongebouw zijn strenger zodat een rolstoelgebruiker zich gemakkelijk voortbeweegt. Eisen voor de woning zijn gelijk aan van een rollatorwoning.
 Woongebouw en woning zijn volledig bezoekbaar en doorgankelijk voor een rolstoelgebruiker.
 Woongebouw en woning zijn volledig bezoekbaar en doorgankelijk voor een grote (elektrische) rolstoel.

Er zijn gemeenten die zelf een PvE hebben opgesteld

In het overzicht hiernaast zie je de kenmerken van drie systemen overzichtelijk naast elkaar. De sterke punten zijn gearceerd.

	Woonkeur	Regionale afstemming	Eigen PvE
Certificering	ja	nee, wel breed gehanteerd	nee
Herkenbaarheid	goed, landelijk erkend	redelijk, systeem breder gehanteerd	matig, alleen intern en bij partners bekend
Eisenpakket	Uitgebreid en volledig pakket	Selectie andere pakketten overleg deskundigen	Selectie andere pakketten overleg partners
Flexibiliteit	Slecht, eisen staan vast	Redelijk, eisenpakket in overleg samengesteld	Goed, eisen in overleg met stakeholders besloten
Transparantie	Goed, veel duidelijkheid	Redelijk, in het algemeen duidelijk	Matig, vaak minder duidelijk

Wat ook kan helpen is een maximaal bedrag die levensloop bestendige aanpassingen bij een aanpasbaar gebouwde woning mogen kosten. Stel: een aanpasbaar gebouwde woning wordt opgeleverd. Hij is 'aanpasbaar gebouwd', dus levensloopbestendig-ready: klaar om levensloopbestendig gemaakt te worden met minimale aanpassingen. Maar wat is dat minimale? Daar kan eventueel een bedrag aan gehangen worden, waardoor een ontwikkelaar uitgedaagd wordt om verder te kijken dan de eerste bewoners.

Gelijk aan de slag? Goed voorbeeld #3

3. Ruimte maken voor bottom-up initiatieven

Naam actie: Bijzondere woonvormen faciliteren
Gemeente: Verschillende gemeenten in Nederland
Informatie: Rapport CPO & Zorg voor elkaar ([link](#))
Uitvoeringsniveau: Woonregio

Gemeentelijke woningbouwprogramma's zitten vaak bomvol. Niet altijd sluiten de woonproducten daarin aan bij de doelstellingen uit de woonzorgopgave. De volkshuisvestelijke programma's van de minister van VRO zullen daar verandering in brengen. Zijn doelstellingen worden o.a. vertaald in percentages die worden opgelegd voor de betaalbaarheidsopgave (sociale en middeldure segment) en aandachtsgroepen. Gemeenten moeten zich in principe aan deze percentages houden. Dat is vanuit de woonzorgopgave een goede ontwikkeling.

Dit is nog geen garantie dat de producten van de configanten in de woningbouwprogramma's ook aansluiten bij de specifieke behoeften van de inwoners. Nieuwe en lopende woningbouwinitiatieven verdienen vanaf het aller vroegste begin aandacht om woonwensen van de gewenste doelgroep, zoals de woonzorgdoelgroepen, te verwezenlijken. Dat is niet enkel mogelijk met standaard woningen. Nieuwe experimentele en bottom-up woonvormen zijn een uitgelezen kans om initiatieven stedenbouwkundig te enten op het DNA van de ontwikkellocatie en aansluiting te vinden bij doelgroepen die de woonregio/ gemeente graag wil huisvesten. Specifiek voor wonen & zorg (-voor elkaar) concepten geldt dat deze één op één kunnen bijdragen aan problematiek ontstaan vanuit beleidswijzigingen in het sociale domein.

Wij adviseren in de gemeentelijke woningbouwprogramma's ruimte te maken voor bijzondere woonvormen. Dat kan door een percentage vast te stellen van de nieuwbouwopgave en die te bestemmen voor een bijzonder woningbouwinitiatief. Daarbij is het nog niet nodig om al te specificeren wat dat precies inhoudt. Er kan worden volstaan door te verwijzen naar aantoonbare aansluiting bij de wwz-visie. Dit maakt dat ook professionele ontwikkelpartijen een initiatief onder deze noemer kunnen indienen. Dat kan gewenst zijn.

Veel gemeenten kiezen voor een percentage rond de 10-15%. Soms wat hoger, als onder bijzondere woonvormen ook andere doelstellingen vallen. Dat kan vanuit het fysieke domein gewenst zijn, om de verschillende doelstellingen niet met elkaar te laten concurreren. In dat geval kan gedacht worden aan de volgende bijzondere woonvormen, zonder daarbij uitputtend te zijn:

- Natuurinclusief bouwen (biotoop);
- Stikstofneutraal en circulair bouwen;
- Autarkisch (eventueel drijvend) bouwen;
- Doelgroephofjes (zoals Knarrenhof);
- Tijdelijke woningbouw op braakliggende terreinen (zoals containerwoningen);
- Collectief particulier opdrachtgeverschap (CPO) of Mede-opdrachtgeverschap (MO);

- Gemengde doelgroepen (zoals kangarowoningen of studenten/senioren);
- Innovatieve bouwproducten (in materiaal, werkwijze of concept);
- Filosofisch wonen (zoals Tiny Houses).

Bij grotere ontwikkellocaties kan dit percentage ook gelden voor ontwikkelaars met bestaande grondposities. Ook zij zouden dan voor hun projecten moeten voldoen aan deze eis. Hierbij kan een ontwikkelaar er voor kiezen een samenwerking aan te gaan met een lokaal initiatief die nog geen grondpositie heeft. Andere optie is dat een ontwikkelaar zelf met een bijzondere woonvorm aan de slag gaat. Een percentage draagt hoe dan ook bij aan meer aansluiting bij lokale behoefte.

Gelijk aan de slag? Goed voorbeeld #4

4. Financiële drempels voor woningaanpassingen verlagen

Naam actie: Blijverslening en verzilverlening
Gemeente: Verschillende gemeenten in Nederland
Informatie: www.svn.nl ([link](#))
Uitvoeringsniveau: gemeente

Soms kan het helpen om woningaanpassingen in het kader van levensloopbestendigheid te stimuleren door financiële drempels weg te nemen. Vooral bij inwoners die al jaren in dezelfde koopwoning wonen, is de kans groot dat die woning meer waard is dan de hoogte van die hypotheek die ervoor is afgegeven. Omdat de woning meer waard geworden is. Of omdat de hypotheek (gedeeltelijk) is afbetaald.

Het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederland (SVN) biedt verschillende leningen aan namens deelnemende gemeenten. De middelen worden daarbij door de betreffende gemeente vrijgemaakt, waarbij ook de inhoudelijke voorwaarden worden gesteld. De SVN regelt de financiële toets en overeenkomst. Leningen die passen bij het langer zelfstandig thuis wonen zijn de Verzilverlening en Blijverslening.

De Verzilverlening is in feite een omgekeerde hypotheek. Door de hypotheek (gedeeltelijk) af te lossen, heeft u mogelijk overwaarde opgebouwd. De overwaarde op de eigen woning, die is ontstaan door aflossing of overwaarde, kan gebruikt worden om de woning aan te passen. Die maatregelen dienen de levensloopbestendigheid van de woning ten goede te komen. Zodat de bewoner comfortabel en veilig kan blijven wonen.

Met de Blijverslening kunnen dezelfde soort aanpassingen aan de woning worden gefinancierd. Ook hiermee maakt de bewoner de woning levensloopbestendig waardoor deze zo lang mogelijk van de eigen woning geniet. De Blijverslening kan consumptief of hypotheckair worden afgesloten.

Denk bij aanpassingen bijvoorbeeld aan het plaatsen van een slaapkamer of badkamer op de begane grond of aan het verwijderen van drempels. Misschien moet de woning geschikt worden gemaakt voor specifieke zorg. Er zijn volop technische snufjes waarmee een huis afgestemd kan worden op (toekomstige) behoeften.

Gelijk aan de slag? Goed voorbeeld #5

5. Experimenteren (b.v. met vormen van integrale ketenfinanciering)

Naam actie: Proeftuin Ruwaard
Gemeente: Oss
Informatie: <https://www.proeftuinruwaard.nl/projecten>
Uitvoeringsniveau: Wijkniveau binnen gemeenten

Projectmatig werken past niet bij alle uitdagingen die vanuit de wvz visie ontstaan. Soms is het nodig om een andere werkwijze toe te passen. Gemeente Oss heeft daar mooie ervaringen in. Deze manier van werken maakt experimenteren laagdrempelig, omdat er fouten mogen worden gemaakt en daarvan wordt geleerd. Bij complexere vraagstukken kan deze methode toegepast worden op wijkniveau. Het is een optimaal functionerend participatieproces, waarbij projecten worden bedacht, uitgerold, bijgestuurd en gezamenlijk leiden naar het uiteindelijke doel.

In de Ruwaard, een wijk in deze gemeente, bedenken wijkbewoners en organisaties samen oplossingen waarin mensen meer voor zichzelf en voor elkaar kunnen gaan doen. Uiteindelijk streven zij naar hun ideale toekomstbeeld: "Ruwaard is een vitale wijk waar wijkbewoners tegen lagere kosten een betere (positieve) gezondheid ervaren." Binnen Proeftuin Ruwaard wordt programmatisch gewerkt. Daarmee wordt niet naar een concreet resultaat of product gestreefd, maar naar een einddoel. Namelijk een vitale wijk waar wijkbewoners tegen lagere kosten een betere (positieve) gezondheid ervaren. De weg die bewandeld moet worden om daar te komen, wordt samen ontdekt en ontwikkeld. Dit doen ze door het vertalen van de visie in strategische doelen en operationele richtingen. Aan de hand van experimenten boeken ze resultaten en sturen ze bij waar nodig.

Binnen de proeftuin werken ze op basis van actie-leren. Dit betekent dat wijkbewoners, beroepskrachten, managers en bestuurders simpelweg beginnen met een bepaalde manier van werken (experimenteren), in plaats van eerst plannen van eisen en projectplannen op te stellen. Dit vanuit het idee dat het schrijven van een plan niet altijd het antwoord biedt op de vragen die er leven in de wijk. In allerlei bijeenkomsten, sessies en overleggen staan alle betrokkenen vervolgens stil bij het leerproces. Dit zou door de stuurgroep geregisseerd kunnen worden. Bij deze evaluatiemomenten wordt bijvoorbeeld heel duidelijk zichtbaar welke drempels er zijn, hoe die kunnen worden weggehaald en welke gedragsverandering er nodig is.

Gelijk aan de slag? Goed voorbeeld #6

6. Knelpunten in de mobiliteitsopgave inventariseren en oplossen

Naam actie: ANWB AutoMaatje/ Elektrische Wielewaal
Gemeente: Verschillende gemeenten/ Hoeksche Waard
Informatie: www.dewielewaalhw.nl
<https://www.anwb.nl> ([link](#))
Uitvoeringsniveau: Woonregio

Eén van de knelpunten bij het zelfstandig thuis wonen met een beperking is het mobiel blijven. Vooral in landelijker gelegen gemeenten en dorpen is het voor minder mobiele inwoners niet altijd eenvoudig om op de plaats van bestemming te komen. ANWB AutoMaatje is een sociale vervoerservice waarbij vrijwillige chauffeurs minder mobiele plaatsgenoten vervoeren. Zij gebruiken daarvoor hun eigen auto. De persoon die er gebruik van maakt betaalt een kleine vergoeding van € 0,35 per km. aan de vrijwillige chauffeur.

Doordat de ANWB al haar kennis, software, begeleiding, training en materiaal ter beschikking stelt, kunnen gemeenten snel en zonder grote investeringen deze vervoerservice opzetten. Hiermee kunnen zij mensen zo lang mogelijk mobiel houden en laten deelnemen aan het sociaal maatschappelijk verkeer. Het initiatief wordt dan op lokaal georganiseerd en heeft geen winstoogmerk.

Gemeente Hoeksche Waard is één van de gemeenten die het ANWB AutoMaatje hebben geïmplementeerd. Daarnaast gaan zij met de elektrische Wielewaal nog een stapje verder. Waar het AutoMaatje binnen de hele (uitgestrekte) gemeente Hoeksche Waard rijdt, soms zelfs naar ziekenhuizen buiten de gemeente, is de Wielewaal een oplossing voor binnen de dorpskernen.

De Wielewaal is een elektrische auto die, net als het AutoMaatje, bestuurd wordt door vrijwilligers. De accu van deze E-Wheeler heeft een beperkt bereik waardoor de Wielewaal korte stukjes rijdt en alleen in de dorpskern. De Wielewaal biedt ruimte aan drie passagiers, een rollator of opvouwbare rolstoel en een boodschappentas. Het biedt inwoners een ritje naar de kapper, supermarkt of dokter. Zo hoeven zij niet altijd familie en vrienden in te schakelen.

Gelijk aan de slag? Goed voorbeeld #7

7. Gezamenlijke doelstellingen stellen én naleven op woonregioniveau

Naam actie: Evenwichtige spreiding sociale woningvoorraad
Gemeente: 14 gemeenten, 25 corporaties regio Rotterdam
Informatie: (actualisatie nog in ontwikkeling)
Uitvoeringsniveau: Woonregio

In een samenwerking is het belangrijk om het gezamenlijk belang voor ogen te zien. Niet altijd komt die geheel overeen met het belang van een individuele gemeente, waardoor het belangrijk is om te zoeken naar een uitwerking die iedereen past. In 2017 startten 14 gemeenten in de woonregio Rotterdam een traject om te komen tot een evenwichtige balans van de regionale sociale woningvoorraad. Dat traject resulteerde in 2019 in een regioakkoord. In 2022 wordt dat akkoord geactualiseerd. Het is een samenwerkingsvorm die over de eigen gemeentegrenzen reikt. Waar op zowel bestuurlijk als uitvoerend niveau al gedurende enkele jaren stevig wordt samengewerkt.

Door deze samenwerking is de regio in staat om gelijk een goed antwoord te bieden op de grote sociale woningbouwopgave waar Nederland voor staat. Een sterke sociale voorraad is een belangrijke voorwaarde voor de huisvesting van veel aandachtsgroepen.

Het regioakkoord is tot stand gekomen door eerst gezamenlijke ambities uit te spreken:

- voldoende woningen
- voldoende sociale voorraad
- voldoende spreiding van de sociale voorraad
- voldoende betaalbaarheid van de sociale voorraad
- voldoende beschikbaarheid van de sociale voorraad

Vervolgens hebben alle 14 gemeenten en bod ingediend op deze ambities. Die biedingen zijn geëvalueerd, besproken en indien nodig wat bijgeschaafd. Met deze stappen die door gemeenten en corporaties zijn gezet is het gelukt een 'weerbarstige' materie om te vormen naar een gezamenlijke ambitie: meer evenwicht in de woningvoorraad voor een gezond perspectief van alle inwoners.

Gelijk aan de slag? Goed voorbeeld #8

8. Levensloopbestendig inrichten van de (openbare) leefomgeving

Naam actie: Inspiratietool leefomgeving senioren
Gemeente: Verschillende gemeenten in Nederland
Informatie: www.kenniscentrumsporrenbewegen.nl
www.nederlands-instituut-voor-toegankelijkheid.nl
Uitvoeringsniveau: Woonregio/ gemeente

Senioren zijn een zeer diverse groep, met grote variatie in leeftijd, gezondheid en sociale kwetsbaarheid. Voor deze groep is het belangrijk dat de openbare ruimte toegankelijk is en stimuleert tot ontmoeten, verplaatsen en zelfstandig wonen.

Een gezonde leefstijl draagt bij aan gezond ouder worden. Het verkleint de risico's op ziekte en beperkingen, en verbetert daarmee de zelfredzaamheid van senioren. Een betere zelfredzaamheid zorgt ervoor dat senioren kunnen blijven participeren in onze maatschappij. Het is belangrijk om een goed beeld te hebben van de senioren in een gemeente en hun wensen en behoeften en hen te betrekken bij de inrichting en activiteiten in de openbare ruimte.

Het Kenniscentrum Sport en Beweging biedt gemeenten en andere organisaties een inspiratietool om het gesprek hierover te faciliteren. Het nodigt uit om samen in gesprek te gaan over hoe de inrichting van de leefomgeving, in combinatie met de inzet van activiteiten, een gezond leven van senioren kan stimuleren en zo de zelfredzaamheid van senioren kan bevorderen en eenzaamheid kan voorkomen.

Het is belangrijk om beleidsmakers in het fysieke domein en uitvoerders in de openbare omgeving bij dit gesprek te betrekken. Zij heb-

ben een rol in bijvoorbeeld het herkennen van situaties waarbij de fysieke leefomgeving kan worden 'aangepakt'. Zo is het moment dat een straat open gaat om rioolonderhoud te plegen een goed moment om die straat levensloopbestendig weer te dichtten. Door dit in reguliere onderhoudscycli mee te nemen zijn de extra kosten minimaal en is de opgave behapbaar.

De inspiratietool is ontwikkeld door: Expertisecentrum Gezondheidsverschillen Pharos, Kenniscentrum Sport & Bewegen, Veiligheid NL, Voedingscentrum, RIVM, Rutgers en het Trimbos-instituut. Deze organisaties werken samen binnen het Landelijk Overleg Thema-instituten (LOT). Beleidsambtenaren en adviseurs uit het fysieke en sociale domein zijn betrokken bij de ontwikkeling van de inspiratietool.

De inspiratietool is te vinden via [deze link](#).

Gelijk aan de slag? Goed voorbeeld #9

9. Samenwerken om het personeelstekort aan te pakken

Naam actie: Pilot RITZ & Zorgcampus HW
Gemeente: Verschillende gemeenten
Informatie: www.thuisindekern.nl (zoek: zorgcampus HW)
www.samenrichtinggeven.nl ([link](#))
Uitvoeringsniveau: Woonregio

RITZ

De zorgvraag neemt de komende jaren sterk toe door vergrijzing. Het personeelstekort in de zorg loopt steeds verder op. Je ziet steeds vaker dat zorg- en welzijnsorganisaties elkaar daarom opzoeken en gezamenlijk de opgave aangaan om het aanbod op de arbeidsmarkt aan te vullen.

Een voorbeeld van de uitvoering die daaraan wordt gegeven is het inzetten van digitale platforms. Deze kunnen een belangrijke rol spelen in het anders organiseren van de zorg. Zoals in Brabant is gebeurd met de pilot Regionale Inzet Tijdelijke Zorg (RITZ). Vier zorgorganisaties sloegen de handen ineen met dit digitale platform om roosters te vullen. Door samen te werken en gebruik te maken van de personele capaciteit die regionaal beschikbaar is, kunnen de zorgorganisaties elkaar helpen.

Met RITZ krijgt een team dat tijdelijk krap bezet is hulp van een collega van een andere locatie of organisatie. Zo kunnen openstaande diensten in het rooster worden ingevuld en 'ritzen' ze als het ware de roosters dicht. Via het platform kunnen planners diensten uitzetten die ze via de normale route niet ingevuld krijgen. In een app zien medewerkers welke, voor hun functieniveau passende, diensten

open staan. Door een dienst te 'liken' kunnen zij zich hiervoor aanmelden. Medewerkers zijn vrij om te kiezen óf ze extra willen werken, waar, wanneer en hoe vaak. Een volgende stap is om te onderzoeken op welke wijze ook ZZP zorgprofessionals betrokken kunnen worden bij RITZ.

Zorgcampus HW

Een ander voorbeeld van samenwerking vindt plaats in de Hoeksche Waard. Daar hebben vijf lokale samenwerkende zorgpartijen gezamenlijk met een ROC een MBO opleiding Verpleegkunde vormgegeven. Dit nieuwe opleidingstraject op niveau 4 is een combinatie van een beroeps opleidende leerweg (bol) en een beroeps begeleidende leerweg (bbl). In de eerste twee leerjaren bestaat een lesweek uit één dag stage en vier dagen school. In de laatste twee jaren, wanneer studenten verder ontwikkeld zijn in het vak, maakt de stage plaats voor een leerwerkplek. Studenten gaan dan nog één dag naar school en werken, afhankelijk van het contract, drie of vier dagen per week bij een van de zorgpartijen in de gemeente, tegen bijbehorend salaris.

Gelijk aan de slag? Goed voorbeeld #10

10. Creëren van collectieve ruimten voor ontmoeting in de wijk

Naam actie: Huiskamers van de wijk
Gemeente: Verschillende gemeenten
Informatie: www.huiskamervandewijk.nl
www.careyn.nl/ons-aanbod/huiskamer-van-de-wijk
Uitvoeringsniveau: gemeente

Steeds meer dorpen en wijken in Nederland bieden een collectieve ruimte aan in de vorm van een wijkkamer of huiskamer van de wijk. Zo ook in de Hoeksche Waard. Daar is het initiatief gestart door drie zorgorganisaties. Zij willen daarmee de verbinding in de dorpen stimuleren. Daarom is elke inwoner - wel of geen zorgvraag, jong of oud - er welkom. Zoals een buurtbewoner die trek heeft in een kopje koffie of een ouder stel dat graag een praatje wil maken. Statushouders die er hun Nederlands komen oefenen of scholieren die huiswerk maken in hun pauzes. Of inwoners van een wijk die een activiteit organiseren voor andere bewoners.

De activiteiten van de Huiskamers van de Wijk zijn niet op alle locaties hetzelfde, want wat er gebeurt is afhankelijk van waar de inwoners van het dorp behoefte aan hebben. Ook is iedereen welkom om een activiteit te organiseren en andere mensen te ontmoeten.

Huiskamer van de Wijk is een deelproject van het uitvoeringsprogramma Thuis in de Kern. Met de drie zorgorganisaties, gemeente Hoeksche Waard en andere maatschappelijke organisaties op het gebied van wonen, welzijn en zorg dragen zij bij aan het behoud van vitaliteit in de kernen. Kernen waar inwoners oud kunnen worden in de eigen vertrouwde omgeving. Er worden vanuit Thuis in de Kern al-

lerlei initiatieven gestart, die een bijdrage leveren aan gezond langer thuis wonen. Initiatieven die bijdragen aan preventie, de draagkracht van het lokale netwerk of leiden tot innovatie, waardoor meer en betere zorg en diensten verleend kunnen worden.

Tips, dos en don'ts

Tip 1

De rol van de gemeente bepalen met elkaar.

Afhankelijke van de cultuur in een gemeente of regio kijken veel partijen vaak naar gemeente voor financiering of leiding in een traject. Het klopt dat de gemeente vaak de eindverantwoordelijkheid draagt. Dat hoeft niet te betekenen dat de gemeente ook altijd in de lead of kostendrager is. Cofinanciering ligt vaak voor de hand en bij sommige acties zal blijken dat de gemeente juist geen logische financier is. Probeer het gesprek over wie in 'the lead' is en wie aan een actie bijdraagt open te benaderen. Wat in de praktijk goed werkt is dat de gemeente het proces faciliteert op algemene onderwerpen. Soms met een financiële bijdrage of het leveren van een projectleider. Dat neemt geen verantwoordelijkheid hiervoor weg bij de andere partijen.

Tip 2

Inwoners meenemen in het proces; erg belangrijk voor een goed doordachte visie. Wij adviseren om inwoners op twee manieren invloed te geven: in een klankbordgroep en middels een enquête.

- De klankbordgroep kan je gedurende het proces laten meedenken over verschillende onderwerpen. Daarbij is het erg belangrijk om op voorhand de verwachtingen te managen: niet al hun adviezen zullen worden overgenomen. De beslissers zijn uiteindelijk aan zet om alle adviezen naast elkaar te leggen en de knoop door te hakken. Soms een gulden middenweg, soms iets wat erg afwijkt van bepaalde adviezen. Een klankbordgroep bestaat uit zo'n 10 deelnemers, waarvoor mensen kunnen 'solliciteren'. Op basis van een op

voorhand bepaalde (zo divers mogelijke) samenstelling wordt de groep samengesteld. Probeer ook ervaringsdeskundigen uit de aandachtsgroepen te laten deelnemen.

- Naast de klankbordgroep kan een bredere groep inwoners middels een enquête betrokken worden. Via verschillende media en de gemeentesite kan er aandacht aan geschonken worden. Vraag ook vooral je netwerkpartners om deze oproep te delen voor een breed bereik en een goede groep respondenten.

Tip 3

Stem definities voor tussenvormen voor woningen met elkaar af, liefst op regionaal niveau. Onderzoek welke definities worden gehanteerd en stel gezamenlijk een definitieset op. Dit voorkomt spraakverwarring en zorgt voor stapelbare onderzoeken.

Hieronder een aantal verschillende definities, wat al gelijk aangeeft dat er nog geen uniforme definitieset is in Nederland.

- **Geschikte woningen** zijn perfect geschikt voor specifieke doelgroepen; ze behoeven geen aanpassing meer. Een aanleunwoning is een voorbeeld van een geschikte woning voor ouderen. Deze is speciaal ontworpen en is bij oplevering perfect geschikt voor deze doelgroep. Geschikt is een breed begrip, dat in relatie staat tot de bewoner.

- **Levensloopbestendige woningen** zijn in potentie bruikbaar voor een volledige levensloop, al dan niet met enkele kleine aanpassingen-op-maat, zoals een beugel aan de muur van het toilet. Deze woningen zijn toegankelijk en bruikbaar voor een bewoner met een rollator.

Een reguliere rijtjeswoning kan levensloopbestendig zijn, maar een seniorenflat ook. Soms wordt dit een nulredenwoning genoemd. Vraag is of die definitie toereikend is voor wat er bedoeld wordt.

- **Aanpasbaar gebouwde woningen** zijn levensloopbestendig-ready. Het is in een aanpasbaar gebouwde woning mogelijk om zonder grote bouwkundige aanpassingen de woning geschikt of levensloopbestendig te maken. De daadwerkelijke levensloopbestendige maatregelen, zoals een traplift, zijn nog niet toegepast. In feite is de structuur van zo'n woning op zo'n manier ontworpen, dat de nodige aanpassingen redelijk eenvoudig te maken zijn.

- **Geclusterde woningen** zijn levensloopbestendig & woningen met intensievere zorgmogelijkheden met (o.a.) de volgende kenmerken:

- + Clusters van minimaal vijf wooneenheden, geen maximum.
- + Er moet een gezamenlijke ontmoetingsruimte zijn op locatie of elders mits het bestemd is voor de bewoners van de geclusterde woonvorm.
- + De woonvorm is voor minimaal 50% bestemd voor senioren.
- + Het gaat niet om intramurale zorginstellingen. Er kan sprake zijn van gezamenlijk ingekochte zorg- en/of servicediensten, maar niet noodzakelijk.

- Dan zijn er nog woningen die niet levensloopbestendig te maken zijn. Een tiny house bijvoorbeeld is te klein om, rekening houdend met het bouwbesluit, ooit iemand met een beperking te huisvesten. Kleine dijkwoningen bieden meestal ook geen ruimte voor het complete pallet aan de nodige aanpassingen. Je zou ervoor kunnen kiezen deze woningen **niet geschikt te maken woningen** te noemen. Een oudere die in een niet geschikt te maken woning woont, moet als hij een beperking ontwikkelt verhuizen.

Succesfactoren

- Beseffen dat de beweging groter moet zijn dan jijzelf, dus niet solistisch hard gaan rennen
- Echter je ook niet laten remmen door het tempo van een andere gemeente; kijk wat je alvast kan doen
- Eigenaarschap ontwikkelen voor het probleem bij de partijen die deel zijn van de oplossing
- Draagvlak creëren voor de oplossingen door mensen hierin mee te nemen in een vroeg stadium
- Het gezamenlijk belang zoeken van mensen die je nodig hebt; hoe communiceren jullie vaten met elkaar?
- Sterke medestanders zoeken, zoals politieke aanjagers
- Projectmatig werken: SMART doelstellingen, tussenresultaten vaststellen, besluiten communiceren.
- Sterke controle op de voortgang houden en sturen op resultaat, waaronder ingrijpen als de verwachte resultaten niet worden geboekt
- Budget en capaciteit beschikbaar maken voor de opgave
- Organiseer als stuurgroep excursies naar goede voorbeelden

Valkuilen

- Zelfstandig (solistisch) hard gaan rennen
- Onderschatten hoe hard je het fysieke domein nodig hebt
- Vertrouwen dat 'de markt' het op eigen initiatief oplost (bedenk wat iemands belang is)

